

korlatokat. Itt nyílik alkalma megismertetni hallgatóival a legújabb irodalmat. Ösztönzéseket ad az íróval való behatóbb foglalkozásra. Itt végzi azt a munkát, mellyel igazi érdeklődőket és tudósokat nevel a pedagógiának.

Fináczy Ernőt az egyetemen a pedagógiai könyvtárban lehet megtalálni. És ez jellemző reá. Ott érzi jól magát a könyvek között, állandóan dolgozik, az íróasztaltól megy a terembe hallgatóságához. A könyvtárban szívesen látja azokat a hallgatóit, akikben komoly érdeklődést, törekvést tapasztal. Könyveket ajánl, könyveket ad. Aki forgatott néhány könyvet az egyetem pedagógiai könyvtárából, olvasta a lapszéli megjegyzéseket, az némi betekintést nyer abba a műhelybe, amelyben Fináczy Ernő egyetemi előadásai készülnek.

Még egy adatot jegyzek fel a tanár szellemi alkatához. Előadásai közben többször olvas fel egy-egy találó adatot diákori olvasmányaiából, jegyzeteiből. Fináczy Ernő a tanuló kiérezte, amit mint tanár kiéreztet. A szellem fejlődése és alkotásai iránt való érdeklődés kezdettől fogva komoly élménye, ez az élmény vibrált a fiatal középiskolai tanár ambíciójában, ez öltött testet a tudós egyetemi tanár munkásságában.

KISPARTI JÁNOS.

FINÁCZY ERNŐ MINT TANÁR.

Sokszor rámutattak már arra a különbségre, amely a tudós és a tanár magatartása közt nyilvánul. Bár a kutatás és a közlés formái lényegükben egyaránt bizonyos értékek szeretetéből fakadnak, a kettő mégsem esik szükségképen össze. A tudós ethosát az igazság szolgálata jellemzi. Tárgyilagosság, az egyéni hajlamokon való uralkodás, módszeresség és feltétlen igazságosság teszi felismerhetővé. Ezért a tudós magatartása tulajdonképen mindenkor arisztokratikus és individuális: nem az együttérzés vagy a szociális kölcsönösség tudata, hanem egyedül az igazság általános érvényessége hozza őt szellemi közösségbe másokkal. Innen ennek a magatartásnak az az állandó veszélye, hogy esoterikussá válik, hogy olyan élményeken alapszik és olyan kifejezésekben települ meg, amelyek a beavatottak egy kicsiny körén kívül megközelíthetetlenek. Ezzel szemben a tanári hivatás a személyes hatáskifejtés pathosából születik, az adakozás öröméből él és az érzület vagy a meggyőződés közösségére törekszik. Ez adja mindenesetre a tanári magatartás plasztikusabb jellegét. Minthogy kevésbé az igazság tárgyi fennállása, mint inkább az élet organikus törvényszerűsége után igazodik, azért sokkal kevésbé egyoldalú és speciális irányú, mint a tudós amor intellectualisa. A tanár mindig egyéniségének teljességéből hat egy másik élet teljességére. Még a tudományos eredmények pusztá közlésénél is alapjában

ébreszteni, fogékonnyá tenni, lelkesíteni törekszik, tehát tevékenysége nemcsak az értelemre, hanem az egész emberre irányul. Megértés, türelem, tapintat, szellemi hajlékonyság és főképen a más lelkiség iránt táplált jóakarát ezért a tanári magatartás jellemző erényei. Ezek teszik egyedül érthetővé azt a sajátos, az összes sympathetikus kapcsolatok közt is egészen magábanálló viszonyt, amely tanár és tanítvány közt a ráhatás és befogadás, az erkölcsi felelősség és a függés jegyében alakul ki. De ebben rejlik egyúttal ennek a magatartásnak veszélye is, amennyiben az alakítás vágya elragadhatja s így a személyes ráhatás agitatorikus jelleget ölt és a tanár a maga egyéniségének képére és hasonlatosságára törekszik a tanítvány egyéniségét formálni.

Fináczy Ernőt, a tanárt talán leginkább az jellemzi, hogy a tanári magatartást mindenkor a tudós magatartásának rendeli alá, a nélkül azonban, hogy ezzel egyéniségének szuggesztív ereje eltörpülne, vagy személyes hitvallásának élan-ja kifejezés nélkül maradna. Ennek következtében a tudós *tárgyilagossága* normálja tanári működését is. Kérlelhetetlen igazságszeretettel, amely meggyőződésének őszinte kimondására készíti, még akkor is, ha ez esetleg nem kellemes vagy kedvező, nem tűr meg soha olyan megoldást, amely pusztán látszatos vagy kellően végig nem gondolt. Viszont ahol problémát lát, ott azt mindig becsületesen megvallja, számot adva a komplikációkról, amelyek az állásfoglalást megnehezítik és a saját véleményének módosításától sem retten vissza, ha kutatásának eredményei éppenséggel erre indítják. Szigorú módszeressége, amely csak ott állapodik meg, ahol valamit kellően igazolva lát, elsősorban módszeres gondolkodást kíván hallgatóitól is. Akik a szellemi röppentyűket, a szeszélyes és meglepő fordulatokat kedvelik, azok Fináczy előadásain bizonyára kielégítetlenek maradtak, viszont ő maga sem tartott soha igényt ezek tetszésére. Az érvelések logikus és meggyőző erejét mindig fölébe helyezte a tetszés- vagy nemtetszés-nyilvánításoknak és fantáziáját mindenkor az igazság tárgyi fennállása diszciplinálta.

Mindamellettt ez az objektivitás Fináczynál mégsem hat soha ridegen, úgyszólván személytelenül, hanem egyéni életformáján keresztül nyer színt és életet. Szubjektivitása főleg két irányban érvényesül: példaadó erkölcsi magatartásában és mondanivalójának művészi formáltságában. Amit mond, az mindig benső élménye és meggyőződése, és amit tesz, azzal sohasem cáfol rá arra, amit hirdet. Erkölcsi felfogásának ez a komolysága személyes hatásának legfőbb forrása. Jellemének csorbítatlan egységében egyéniségének teljessége nyilatkozik meg; rajta keresztül érzi a hallgató Fináczy mély tudományosságát is szilárd és irányító értéknek, amelyre nyugodtan rábízhatja magát. Kötelességtudatával, amellyel mindig önmagától követelt legtöbbet, bizonyonnyal éppannyira nevelőleg hatott tanítványaira, mint tudós munkássága tárgyilagosságával.

A mindennapi munka szeretetével, amellyel a kicsinyt és jelentéktelennek látszót sem veti meg, kétségkívül éppúgy követésre ösztönzött, mint kutatása módszerességével, amelyet nagy eszmények szolgálatában alkalmazott. S ez a lelkiismeretessége részben egyik forrása nagy kifejezőképességének is. Előadásait mindig a legalaposabb gondnal dolgozza ki, az arányos és áttekinthető szerkesztésnek nagy mestere, minden részletet a maga helyén tárgyal, a tárgyi nehézségek elől nem tér ki, azonban szereti a világos, szinte axiomatikusan ható kifejezőmódot. Előadásaiban soha sincs henye részlet vagy elkalandozás; a merőben ötletszerűnek esküdt ellensége. És mégis: akár elvontságok körében időzik, akár a történet elmúlt századait idézi, tárgyalásából az élet fuvalma csap meg, mert árnyalatokban gazdag és simulékony nyelv hordozza. Kifejezőképességének másik, kétségkívül gazdagabb forrása ez a veleszületett művészi érzéke. Nem hiába nőttek ki legszebb könyvei ezekből az egyetemi előadásokból: itt tette próbára, nem a tartalmukat, — mert erre nem volt szüksége, — de megszövegezésük indító erejét. Aki hallhatta őt, amikor az oktatás lélekművelő hatását elemelte, vagy amikor a Cortegiano művelődési eszményének a renaissance fiatal, dionysosi mámora után már lehiggadt, megtisztult szép humanitását fejtegette, az ezekről az órákról bizonyonnyal feledhetetlen benyomást őrzött meg lelkében. Ezekben az előadásokban mindig megérzik a maga is humanista lélek lelkesedése, amelyet a tudós tárgyilagossága mögé rejt, amellyel azonban akaratlanul is mindig magával ragad. S ezzel a szerencsés adottságával Fináczynek mindenkor sikerült elkerülnie mind a tudós, mind a tanár életformájának szélsőségeit. Előadásában éppoly kevéssé válik esoterikussá, céhbélien szakszerűvé, még akkor sem, ha a legfáradságosabb részletkutatás eredményeit tárja is fel, mint ahogy másfelől mindig távol áll attól, aminek csak a leghalványabban is agitatórikus jellege lehet, — ott is, ahol a legszemélyesebb meggyőződésének ad kifejezést. Man merkt die Absicht und wird dabei verstimmt, — Goethének ez a maximája kedvelt idézete. Didaktikai tapintata mindenkor megóvja őt a túlságos elvontságtól, viszont a tudós óvatosságával és körültekintésével jár el ott, ahol hatást akar gyakorolni.

Ebből folyik Fináczy tanári magatartásának egy másik, objektivitásánál nem kevésbé jellemző vonása is, s ez: nagyfokú *loyalitása*. Fináczy sohasem tartja magát az igazság egyedüli, csalhatatlan birtokosának. Tartózkodó ugyan idegen vélemények recepciójánál, de előzékenyen meghallgat minden véleményt és sohasem kíván senkit a maga véleményével stigmatizálni. Ezért, amikor előadásaiban is előszeretettel a tényeket beszélteti, a forrásokat szóltatja meg, ez nemcsak módszerességéből folyik, de vele a méltányosság kívánalmának is eleget óhajt tenni, szóhoz engedve a legkülönbözőbb álláspontokat és nem hallgatva el semmit, ami a kultúra elágazódá-

sában valaha érvényesült vagy a jelenben érvényesülni törekszik. Ez a méltányosság jellemzi akkor is, ha tudományosan állást kell foglalnia eszmékkel vagy jelszavakkal szemben: mindig az immanens kritika álláspontjáról ítélik, sohasem előítéletek alapján. Tiszteletreméltó meggyőződése, hogy a tudósnak, amennyiben tanár is egyben, a megállapítás és a méltatás a legfőbb feladata: bármiféle jelszó-demagógia nem a katedrára való. Ez magyarázza állásfoglalását korunk számos pedagógiai jelszavával szemben, amiben őt nem egyszer félreértették: nem az életjogosultságukat vonta kétségbe, de felépésük illoyális voltát ítélte tudománytalannak.

Ez a loyális jellemzi Fináczyt a hallgatóságával való személyes érintkezésben is. Gyakran mondták róla, hogy zárkózott, de mindenki tudta, hogy hozzáférhető. A becsületes munka volt kezdettől fogva az út, amely közelébe vezetett. De ahol a legcsekélyebb őszinte érdeklődést látta, ott mindig készen állt tanáccsal és tettel, útbagazítással és támogatással. Természet-szerűen a közös szemináriumi munka adott erre leginkább alkalmat, de minden hallgatója tudja róla, hogy ezen kívül is nála bármikor nyílt ajtókra talál. De ilyen alkalommal sem beszél rá soha és nem igyekszik meggyőzni, csak tájékoztat, lehetőségeket jelez s a döntést mindig az egyéni lelkiismeretre bízza. Loyális tehát itt is, mert megért és szívesen segít arra, hogy valaki önmagára találjon.

Van azonban Fináczynek, a tanárnak még egy további jellemvonása is, amely hatását érthetővé teszi, t. i. állandó *fejlődésképessége*. Szellemi irányának, szemlélésmódjának azonossága mellett is nemcsak éber figyelemmel kíséri, ami körülötte folyik, nemcsak számontartja a kutatás legújabb eredményeit, de amennyiben kritikai rostáján átjutottak, asszimilálja őket és él velük. Sohasem tartja magát késznek, befejezettnak, akinek a világ már nem mondhat semmi újat, hanem mindig tanul és mindig tágítja szempontjait: haec praecipua eruditio, quod discere volebat. Ez magyarázza, hogy mindig újból átdolgozza előadásait s hogy a legkisebb részletkérdésben is mindig lépést tart a tudomány haladásával. Ebben is igazi humanista szellem, aki a tudásban sem lezárt, úgyszólván holt tőkét lát, hanem inkább készséget, erőt, amely ezzel a tőkével élni és mozogni képes. Ezért tud valóban mindig adni ebből a tőkéből, gazdag kézzel és mégis a nélkül, hogy kimerítené.

Fináczy, a tanár, három évtizedes működése után válni készül katedrájától, hogy ezután tisztán a tudósnak adjon helyet magában. Akik közelről ismerik őt, nehezen tudják elképzelni a katedrája nélkül és a katedrát nélküle. Egyet azonban bizonyosan érez mindenki: mint ahogy Fináczyban, a tanárban mindig a tudós életformája volt a mértékadó, úgy viszont a tudós sem fogja elnyomni benne soha a tanárt. A tudós, aki tanít és a tanár, aki kutat, benne harmónikus egységben fejlődtek és élnek, és ezt az egységet nem fogja

megbontani bármily elhatározó jelentőségű külső esemény. Legszebb művei egyénisége e szerves egységének köszönik létüket. Ezért, ha katedrájától meg is válik, ha közönsége a jövőben meg is szűkül, tanítani mindig fog, azzal, amit eddig alkotott és amit még a jövőben alkotni fog.

PROHÁSZKA LAJOS.

FINÁCZY ERNŐ AZ ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCSBAN.

Fináczy már 1896 előtt, vagyis az Országos Közoktatási Tanács régi szervezetének kereteiben, mint a középiskolai szakosztály hivatalos előadója, élénk részt vett a Tanács munkásságában s e közben szerette meg ezt a testületet annyira, hogy később gyéren kimért szabad idejéből is mindenkor szívesen áldozott lelke e nemes hajlandóságának. A Tanács reorganizációja után mint a Tanácshoz kirendelt miniszteri tisztviselővel az állandó bizottság 1898. évi január 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvében találkozunk nevével először. Megválván a minisztériumban viselt állásától s az egyetemre kerülvén, a Tanács nem nélkülözheti tudományát, szakértelmét, ember- és ügyismeretét, csakhamar az előadótanácsosok sorába lép, s mint ilyen 1901 november 9-től kezdve sűrűn szerepel az ülések jegyzőkönyveiben. Az állandó bizottság üléseinek legszorgalmasabb látogatója s a Tanács munkálkodásának legbuzgóbb támogatója volt, aki minden oly munkában szívesen részt vett, amelyre szakértelménél fogva felkérletett. Nagy része volt a gimnáziumi utasítások, az érettségi vizsgálati szabályzat, a reáliskolai latin tanításra vonatkozó intézkedések, a polgári leányiskolai tanterv és utasítás, a reáliskolai tantervi utasítás elkészítésében, és munkakedvét, buzgóságát nem apasztotta az a tudat sem, hogy sokszor a minisztériumi ad acta ügyesomó számára dolgozik; mert mindig a közérdeket látta maga előtt, s ennek minden más érdekét mindenkor alárendelt.

Beöthy Zsoltnak 1904 nyarán történt lemondása után Lukács György kultuszminister felkérésére elvállalta a Tanács alelnöki állását és 1905 március 19-én tartotta mint ilyen székfoglalóját. Ebből a következőket idézem: „Az állást nem kereste, s bár egész életét a közoktatásügynek szentelte, s a nagy munkával és felelősséggel járó feladatok elöl sohasem tért ki, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kezdeményezéséből neki felajánlott alelnöki tisztelet mégsem merete volna elfogadni, ha nem remélte volna, hogy az állandó bizottság támaszára biztosan számíthat, s ha nem tudta volna, hogy az állandó bizottság oly férfiakból alakult meg, akik a hazai tudomány és tanügy első munkásai, s akik oly szellemi tőkét képviselnek, amely